

Yeni Ankara

Geçen Cuma günü Yenimahalle'yi ziyaret etmişim. Bu ziyaret bende büyük tesir bıraktı ve muhtelif his ve düşünceler uyandırdı. Yenimahalle'nin irae ettiği manzara ve ifade ettiği mana cihan ve Türk tarihi nokta-i nazarından fevkalade mühimdir. Hayatımdı birinci defa olarak Türk dünyasında bu mikyasta inşaatçılık hadisesi müşahede ediyordum. Türk iradesiyle, Türk dehasiyla Türkler tarafından bu yeni şehir tesis edilmektedir.

Şimdiden Yenimahalle bir şehir şeklini, hem de bir garp şehri şeklini almak üzeredir. İş bu süratle giderse, bu kesif faaliyet devam ederse, dört beş sene sonra Ankara yanındaki boşluk yerini muntazam sokaklar, ağaçlı caddeler, parklar, güzel binalarla müzeyyen, mükemmel bir Avrupa şehri vücuda gelecektir; yirminci asrın ikinci rub'u büyük bir fasıladan sonra Türk ırkının gene şehirler tesis ettiğini görecektir.

Hükümetin, Ankara belediyesinin inşaat plan ve programlarından haberim yoktur. Fakat planlara tevfikan yahut rağmen yeni şehir yakın bir atide bir taraftan Çankaya ile birleşeceğinde diğer taraftan demir yolu istasyonu içine alacağında şüphe yoktur.

Milletlerin büyük devirlerinde büyük şahısların dimağında türemiş yeni şehir tesisi fikri daima hayatı ufak bir nokta-i nazardan gören insanlar tarafından, şüphe ve reddiyeyle karşılanmıştır. Koca Arap milleti cihanda hakim bir mevki kazandıktan sonra Abbasi Halifelerden Ebu Cafer El-Mansur, eski İran payitahtı Medayin yerine Bağdat'ı tesis etmek istediği zaman bir takım İran milletinden başka bir milletin büyük şehirler tesis kuvvetine inanan kimseler, yeni şehir tesisine lüzum olmadığını, İran kısıralarının bıraktığı Medayin şehri gibi müzeyyen mamur bir şehir vücuda getirmek imkanı olmadığını söyleyerek, El-Mansur'u büyük teşebbüsten vaz geçirmek istemişlerdir. Büyük El-Mansur bunlara Medayin-i Furus İran şehri idi, ben ise bir Müslüman ve Arap şehri tesis etmek istiyorum demiştir. Bu büyük irade dünyada neler yapmaz!

El-Mansur'un istediği Arap şehri vücuda geldi.

Beş yüz sene zarfında dünyanın büyük merkezlerinden biri oldu. Dünyaya binlerce alim yetiştirdi. Bütün alimlerin terakkisinde büyük bir rol oynadı. Beşeriyetin temeddün tarihinde Bağdat'ın mümtaz yeri vardır.

Rusların Deli Petro'su Finlandiya körfezi sevhilindeki bataklıklara gelip: Ben burada, deniz sahilinde bir şehir tesis ederek Avrupa'ya pencere açmak istiyorum, ve bu şehri Rusya'nın payitahtı yapacağım, dediği zaman, en sadık "boyarları" bile bu fikri vücuda gelmesi kabil olmayan bir hayal gibi telakki etmişlerdir. Bu bataklıklarda Ruslar yaşayamaz, bu gibi bir yerde payitaht olamaz demişlerdir. Büyük Petro onlara "Burada büyük bir şehir olacaktır, göreceksiniz hepiniz burada birleşeceksiniz" diye mukabele etmiştir. Büyük Petro 1703 senesinde tesis emrini verdi, memleketin her tarafından celp edilen kırk bin amele birden işe başladı. Evler hazır oldukça Petro zadegan sınıfını, Petersburg'ta (Peter Şehrinde) ikamet etmeye davet etti. 10 sene sonra Petersburg yüz elli bin nüfuslu mükemmel bir şehir oldu. Finlandiya bataklıkları dünyanın en müzeyyen şehirlerinden biri oldu. Bu şehrin pek çok

binaları mimarlık tarihinde mühim mevki olan binalardır. Petersburg iki yüz sene Rus medeniyet ve harsının teali ve inkişafında büyük bir rol oynadı.

Büyük şahıslarda müşahede edilen kablelvuku rüyetler harikavi, tasavvur ettikleri hedeflere doğru yürüyüşte ibraz ettikleri azim, metanet, gayret dahi şayan-ı hayrettir. Abbas el-Mansur, deli Petro gibi bir büyük şahıs her şeyi yapabilir, yüksek ve münevver bir irade için beşeri işler dahilinde gayr-ı mümkün bir şey yoktur. Pek çok şeylerde adem-i imkan zaaf-ı iradeden başka bir şey değildir.

Yüksek iradeli büyük münevver şahıslar ve canlı milletler daima inşaatı sevmiştir ve inşaatı seven şahıslar daima azimkar, sağlam ruhlu adamlar, imarcı milletler de dinç milletler olmuştur. Hayati görüş tarzlarını esas itibariyle iki kısma bölmek mümkündür. Biri hayata ölüm nazarı ile bakmaktır, diğeri ölüme bile hayat nazarıyla bakmaktır. Birinci nazar zayıf şahıslar ve mağlup milletler felsefesidir. Bu nazarın neticesi “vaz geçmek” felsefesi “neme lazım” zihniyetidir. Bu zihniyet hayatı sevmediği gibi inşaatı dahi sevmez. Bu zihniyetin inşaatı nazarı bir Farisi şiir parçasında gayet açık tabir edilmiştir:

Cihan ribat-ı harab est der güzergah-ı seyl,

Guman meber ki be-yek muşt-i gil şevved mamur.

Bu halet-i ruhiye mamur memleketleri harabe hale getirebilir ve getirmiştir. Hayata diğerk nazar, hayatı fi-nefsihi bir hedef gibi telakki eden, hayat işlerini ölüm ölçüsüyle ölçmeyen, hayatı kesif faaliyet, azami tecelli meydanı gibi telakki eden nazardır. Bu nazar yüksek ve sağlam şahıs ve milletlerin nazarıdır. Bu nazar mamur yerleri harap etmez, bilakis beyabanları mamur eder. Yukarıdaki Farisi şiirindeki rivayete bu nazar sahibi sağlam milletler yükseklik devirlerinde Roma, Atina, Versay, Paris, Berlin, Semerkant, Konya, Bursa şehriyle Forum, Kolezyum, Partenon, Panteon, Eyfel, Reichstag, Uluğ Bey Medresesi, İnce Cami, Karatay Mescidi, Yeşil Camilerle cevap vermiştir.

Ankara yanında yeni bir şehir işlenmesi Türk tarihi nokta-i nazarında fevkalade mühimdir. 15 sene mukaddem, hasta ve ölmeye mahkum addedilen Türk ırkı, Avrupa sınıf mücadeleleri içinde ezildiği devirde yeni şehirler tesis etmiş olacaktır. Bu gayet manidar, remzi ve ümitbahş bir haldir. Tarihte kanun denilebilecek kadar pek çok defa tekrar etmiş hadiseler vardır. Bunlardan biri de her milletin büyük devrinin dünyaya büyük bir şehir bırakmasıdır. Bu şehirler büyük devirlerin ebedi hatıraları olmuştur. Misal için Romalıların Roma'sını, Yunanlıların Atina'sını, Acemlerin Medain'ini, Bizansın Konstantinapol'ini, Arapların Bağdat'ını, Rusların Petresburg'unu, Fransızların Versay'ini, Prusya'nın Berlin ve Potsdam'ını, Osmanlı devrinin Bursa'sını, Timur ahfadı devrinin Semerkant'ini zikretmek kafidir.

Her yeni şehir, yükselmekte olan bir milletin tekâsüf eden kuvvetlerinin maddi tezahürü ve tecellisidir.

Milletlerin büyük devirlerini doğuran esbab-ı felsefe tarih nokta-i nazarından muallak ve münazaun-fih bir meseledir. Fakat büyük devirler geçtikten sonra bu devirlere bir kahkari nazar atfedersek, milletlerin büyük devirlerinde her şeyden evvel atideki şeyleri görüyoruz:

Büyük bir sima, askeri kudret, ulum ve fününun terakki ve teallisi, yeni şehirler-yeni yollar (inşaatçılık) hükümetle ilmin, alimlerin iyi geçinmesi, efrad-ı milletin a'zam-ı adalletten istifadesidir.

Bu “krataryum” bütün tarihi büyük devirlere kabil-i tatbiktir.

İstiklal mücadelesinin cihanşümul bu yüksekliğini, Türk milletinin bu mücadelede gösterdiği, bütün dünyayı ilelebet hayrette bırakacak azim, sebat, şuur, milli his ve fedakarlığını hepimiz his ve takdir ediyoruz. İstiklal mücadelesi Türk azmi için ebedi bir şeref membaı olacak cihani bir destandır. Hem de şanı vaki bir destandır.

Fakat harpten sonra gelen sulh devrimizin dahi bir büyük devir olacağını daha layıkıyla anlamayanlar pek çoktur. Şahsen yaşadığımız sulh devrinin Türk tarihinde bir büyük devir teşkil edeceğinde hiç şüphe etmiyorum.

Hiç tereddütsüz Türk tarihinin büyük siması diyebileceğimiz büyük bir şahsiyet rehberimizdir. Bütün açık veya hafi maksat ve tasavvurlarına rağmen istiklalimize hürmet ettirecek kadar kudret-i askeriyemiz mevcuttur.

Maarifin tealisi hükümetin en büyük hedeflerinden biri olduğuna ve maarif işlerini idare ile muvazzaf şahıs ve müesseselerin milleti irfan nurundan azami surette istifade ettirecek yollarını ciddiyet ve samimiyetle aramaları harsımızın tekamülü, lisanımızın tedvini, umur-u terbiyenin tanzimi için yeni müesseseler ihdası delillerdir. Aynı zamanda birkaç mühim yol ve bir yeni şehir yapmaktadır. Millete azami adaleti temin için asrın ve yüksek medeniyetlerin vücuda getirdiği en mükemmel kanunları memleketimizde tatbiki yolundaki büyük teşebbüsler gözümüz önündedir. Bu hadiseler ancak milletlerin büyük ve yükselmek devirlerinde müşahede edilen hallerdir.

Sadri Maksudi

Çevirmenin notu: Farsça şiirin tercümesi:

Dünya sel yatağında harap olmuş bir kervansaray gibidir,

Bir avuç çamurla mamur olacağını zannetme.